

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Haandbog i Verdens-Historien. Første Deel

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Haandbog i Verdens-Historien. Første Deel", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 246. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/catalog/gv-1833_518A_1-txt-shoot-idm13144/facsimile.pdf (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Endelig blandt Grækerne, ogsaa gav de følgende Mediske Konger andre Navne, og vidste Endelig at fortælle om en vis *Parsondas*, der, under Kong *Xerxes*, flygtede til Kaurierne ved det Kaspiske Hav og førte bestandig Krig mod Mederne, hvori ogsaa engang *Sakernes* (Syrererne) under deres heldtemedige Dronning *Barine* tog Deel*). Et det imidlertid ander end Snak, da er *Parsondas*, som Man ogsaa finder omtalt under Delingen mellem *Arbates* og *Bilejis*, en mytisk Person, der foreskifter den egentlige Perser-Stamme.

Kyrus.

Efter *Mitris*'s Fald var der i Asien kun tre anseelige Riger: *Medien*, *Babylon*, og det Lydiske paa Halvøen eller i *Karolien*, som Man har for Siik at kalde *Allo-Asien*, og de heldtjenstlige Fred med hinanden, efterat den store Soel-Jormarktilde ved høitids Dag havde forbrækket bandede *Paraxerxes* i *Medien* og *Alyattes* i *Lobien*, som just i det Dittill holdt et af deres mange Heldt-Slag, og til ydermere Forsikring om gode Naboskab var den Mediske Kronprinds *Astpagus* blevet gift med *Alyattes*'s Datter *Artine*. Da denne *Astpagus* som derpaa besteg sin Faders Throne, og bekræftede den i 35 Aar, ved Man Intet at fortælle, for de Drenning, han havde om sin Datter *Mandane*, at af hendes Skid udsprang en Flok som oversvømmende og et Minstet som overfyldte hele Asien, og disse Drenning forklærede *Magiernes* saaledes, at *Astpagus* blev bang, og ei alene giftede *Mandane* med en Mand af Middel-Standen, *Perseren* *Kambyses*, men befaledede endog sin Minister *Harpagus* at dræbe hendes nesebørte Søn. Sels vilde *Harpagus* ikke udføre det grusomme Bud, men overlod det til Kongens Følvede *Mitradates*, der havde sin Handel paa Bjergene *norde* for *Ugdattana*, op imod Havel, og hvem

*) Herodot II. 84-85.

nu Harpagus befaal at udfatte Baret i den vildeste Bjerg-
Egn, hvor det snarest kunde omkomme. Mitradates havde
imidlertid en Kilde ved Navn Spaka, med hvem han levede
i et Slags Væstelskab, og han overtalte ham til at udfatte
hendes dødsfødte Dreng istedenfor Prindsen, hvem han behøvede
og ledte op, og da nu Spaka paa Persisk er en Løve, saa har
Man deraf gjort den Snak at Kyrus blev født op af en
Hund. Han vordt nu op som Høveds Son, til han var ti
Aar gammel, men da blev Himmeligheben robet ved et be-
dærligt Tilfælde; thi da Kyrus engang gik paa Gaden og
legede med de andre Dreng, gjorde de ham for Spøg til be-
ers Konge, hvorpaa han satte Nagle af dem til at bryde
Huse, gjorde Ande til sine Dabandere, En til Kongens Vid
og En til hans Dre, og gav, kort sagt, Enhver sin Beskil-
ling. En fornem Moders Son gjorde ved denne Leilighed ikke
sin Pligt, og ham pibskede Kyrus uden al Barmhertighed,
hvorefter han keltagede sig hos sin Fader Artambates og
denne igjen hos Astyages, som til det Indfald selv at ville
ser den dumbedrige Høveds-Dreng, men havde ham med Forun-
dning tiakt forbaare, hvad han havde gjort, som en retfærd-
dig Konge mellem Drengene. Saavel herved, som ved noie
at betragte Prindsens Ansigt-Træk, fattede Astyages Wiis-
tanke, kunde Mitradates til at bekende Sandheden, Afsat-
tede Harpagus med at lade ham uvidende hvide sin egen
Son, og sendte Prindsen hjem til hans Forældre i Persien,
da Magierne forstiftede ham, der var nu ingen Fare, da Ky-
rus alt som Dreng havde været Konge, hvorefter Dæmnen
var gaart i Dødsdøle *).

Da nu Kyrus blev voksen, kom der en Dag en Skotte
til ham og hilsede paa Harpagus, der var en Hæd til
ham, som han endelig maatte selv skiere op i Himmelighe-
d, og i Hæd laae der et Brev, hvori Harpagus, for at føre
*) Hoved. I. 74. 107—22.

sin Hron paa Aftvages, raabte Kyrus til at gjøre Opstand med Perserne, og lovede selv tilligemed Mange af de Store i Medien at gaae over til ham. Det smagde Kyrus, han skrev sig selv en kongelig Befaling som General i Persien, og befalede alle Mand af de tre fornemste Stammer: Parsagerne nemlig, hvortil hans egen Familie Achaemenidene hørte, Medierne og Massageterne, at forsamle sig hved med sin Hjons-Arniv. Da de nu kom, gav Kyrus dem det Dag-Værl at rydde en Strækning paa atten, tyve Stadier, begroet med Tørn, men lod dem tillige Dagen efter til Gaae i deres Punt. For at bevægte dem godt, skænkede Kyrus alle sin Haders Giebet, Kior og Gaar, og da Gaae-Budet var endt, spurgte han Perserne, hvad der hagede dem bedst: Løse i Dag eller det i Gaar? Da de nu alle med een Mund gav det Svar, at det intetstund var saa lidt Fortlig som mellem Himmerig og Helvede, lovede han dem saadanne kronede Dage, naar de vilde gjøre Opstand med Aftvages og staae som Mand. Perserne, som længe havde knurret over det Medvilde Raad, sagde naar Ja, og da Aftvages var saa forblindet at betroe Harpagus Anføreren over den Krige-Hær, han stillede med Kyrus, blev Følgen, at Endel gik over og Vesten tog Flugten. Vel stillede nu Aftvages sig selv i Spidsen for en ny Rikshær, men han tabte Slaget og faldt i Fangerenskab, hvor han vel beholde Liv og Hæd, men alle Kronen. Mens Aftvages sad i Fængsel, havde han imidlertid en mærkelig Samtale med Harpagus, hvori denne erindrede ham om ovennævnte gruelige Maaltid og spurgte ham bibende: hvordan Lænkerne smagde; men Aftvages svarede ganske rolig at bevise ham, at han havde taaret sig baade dumt og stædt, dumt, ved at spille Kronen i Hænderne paa en Anden, istedenfor at tage den selv, og stædt, ved at gløse de uskyldige Meder til Persernes Slaver *).

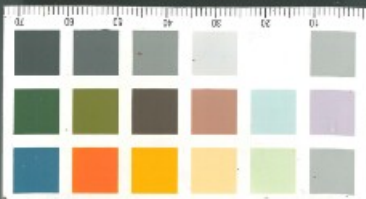
*) Færeb. I. 123-30.

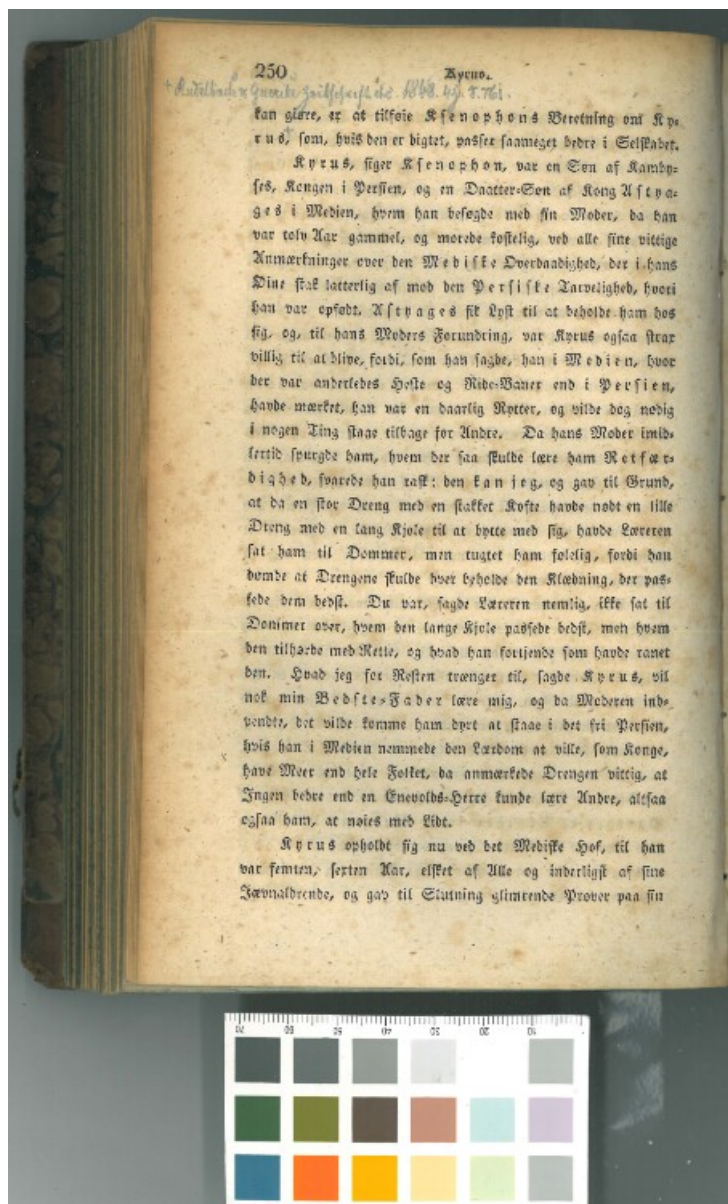

Herodotus siger selv, at der alt i hans Dage var tre forskellige Sagn om hvordan Kyrus blev Konge og Persernes Herrer i Asien, saa det kunde atvrig under sig, om Et af dem led saa fabelagtig som dette, men da Herakleus lægger til at han følger en sjælden Fortælling af nogle Perser, der ikke lagde an paa at udsmykke Begivenheden men at stille den i sit rette Lys, og da han synes at have hørt vens Hjemmel for hvad han medler om alle de Mediske Konger, maade vi vilig foreunde os over, at hvad der bygges saa troværdig, ender saa utroelig *). Alt Amtet seeresnet, et der neppe nogensteds fortalte en urimeligere Ting, end at en Konge, der, som det utværskelig hedder om Astyages, var uden mandlig Afkom, skulde reent gaar fra Samlingen over en Drom, der spaaede hans Daatter: Søn Kronen, og er derfor ikke helt Snakken indsmuglet i Herodotus Museum, maade Man vel slutte, det har ingen Perser været men en Meder, som her forde Ordet og glennemgik ærlig den Mediske Tid men smuttede ved Overgangen til den Persiske, og fortalte et Kvænter, der vel ikke var nogen Udsmuktelse men dog en Fortværing af Sandheden.

Dog, saadanne Tanker og Mistanker maade være saa vel grundede som de vil, saa hilsne de os dog ikke til en bedre Fortælling; thi har vi det Uemmelige dert, da vil vi kun et Digt, vi selv havde gjort, istedenfor Mæget, der dog er en Historie om hvad Man, efter den gamle Bog, i Persien fortalte Herakleus om Kyrus, og som værselig er et Billede: Spe og hvorender Mederen mere bulge end kronede Sandheden.

Vi maade altsaa lade Fortællingen staae ved sit Værd, ved Siden af Mæden om Parsudas, der ved Hjælp af Partier og Skytter bragte Mederne i Knibe, og hvis Søn det da foremodentlig er, der opfoddes af Mitra-dates og Spaka paa de nordlige Bjerge, og alt hvad vi
*) Herod. I. 95-100.

Lapperhed, ved et Streif-Lag, Asfalterne gloede ind i Medien, men derpaa hjemkaldtes han af sin Fader, for at underkaste sig de Dødsstraffer, hvorved Man i Persien advikledes til Manddom, og her forleves han i Scilbed, indtil hans Morbrøder *Kurares*, som fulgte *Astysages* paa den Medicinske Thron, kaldte Perserne til Hjælp mod Asfalterne, der havde vaktret hele Asien imod ham, og, udnævnt til Felde-Herre, indtraadte nu *Kyrus* paa den Kæmpe-Bane, han saa glæmende fuldenbte *).

Med denne Førelæring om Kyri Dødsstraf, der i det Mindste er baade den smukkeste og rimeligste, der i de gamle Gesteretninger findes Spor af, og med den Bemærkning, at *Herodot* ogsaa kalder *Babylonierne* *Asfalter*, og medder om deres Forbund med *Lyderne* med *Kyrus*, gaar vi atter denne vor bekste Men i Møde, som Fiendens List kun for et Dødtik næbte os til at forlade.

Hverledes nu *Kyrus* kronede sit Væx med at indtage *Babylon*, har vi allerede hørt, men Keigen med *Lyderne* var det som grundede hans Over-Magt, og den heer da i dobbelt Hensende til Hoved-Beqvæmbederne i Verdens-Historien; thi derved begyndte saendbar Væxel-Virkningen mellem *Perser* og *Gæcker*, hvis store Folger for Menneske-Staerkes Udvikling det vel er umueligt at overfatte, men umueligt at overse.

For Lydeligheds Skyld maa vi dog først kaste et Blik paa den store Halo-De mellem det Soete Hav, *Archipelagus* og *Middelhavet*, som Romerne kaldte *Lille-Asien* og *Lyderne* kaldte *Natalien*, uden at Indbyggernes selv, saavidt vi ved, nogetsinde har kunnet enes om, saa meget, som blot at give sig selv og Landet et Hæles-Navn; fordi fra *Kræbets-Tid* var Halo-Deen delt mellem mange forskjellige Stammer og Folke-Færd, saa *Herodot* talde ikke mindre end *Arabiske*. Vi maa derfor betragte *Lille-Asien* som et stort

*) *Atheniens Histori*, T. 2-5.

Karavanserai, med besænbigt Mykib og Mykub, og sammenlignede
 vedst Afstanden der ved Kyr i Tid med Italiens Afstand for
 den franske Revolution, da Man havde ondt ved at tænke
 Herkabeene, og fandt kun forældede Spet af den store Sø-
 fart og Kunst-Hid, som her engang havde blomstret,
 ja, det berømte Høfste Drama i Telmeffe, der sang nu
 paa det sidste Vers, som end ikke idr til den gamle Bati-
 kan med den ledlose Paus-Stol.

Hals-Den strækker sig for Næsten over 200 Mile fra Ost
 til Vest, og ligger under en mildere Himmel. En end Italien
 (mellem 34 og 41 Gr. N. B.), men Laurus og Antis
 Laurus fra Armonien havde både den søblige og herblige
 Deel med Myrge, og selv i Midten var det fra Aitids-Tid
 kun vestensfor Hals-Floden, som nu hedder Kizil-Cermal,
 der fandtes synderlig Dyrkning og kendte Riger. Her laae
 først Phrygien, som i oldgamle Dage skal have behersket
 Hals-Den, og var bekendt af sine fine Græs-Gange, som de
 Angoriske Herder nu betænde, men var dog mest havn-
 kundig af sine Konger, Midas med det meget Guld og med
 de lange Kron, og Gordius Plowmand, der slog den berømte
 Knude, som Alexander oserhuggede. Det Phrygiske Konges-
 Huus uddøde imidlertid netop nu, med de uafstige Unger-
 Evende, blandt hvilke Udraf af Van-Vare dræbde sin Væ-
 der og siden i Fortvivelse sig selv, og Riget var faldet i Hæn-
 drens paa Nabokongen med Wsten, Krosus nemlig, som
 derved udstrakte sit Spir til Hals. Hans eget Folk, Lydis-
 erne var i Vrigt meget bekendt for Kvælstab end Tapper-
 hed, og selv Herodot siger, at hardhad det Markværdigste i
 Landet var Grib-Støvet, som Floden Pactolus, der
 gjennemstremmede Høvd-Staden Sardes, førde med sig fra
 Lomus-Bjergene; men foruden denne Guld-Grube havde
 Krosus en Anden: i Karavan-Handelen som Sardes var
 Midbel-Punkten for, og endnu en Trede: i de Græske Sø-

pef-Stæder paa Kysten, som maatte fatte til ham, saa han havde nemt ved at fremtulle store Krigs-Hæere af haardføre Bjerg-Bøer, immer tilfals for klingenbe Mønt.

Egentlig var hele Vest-Kysten ligesom besaet med Graffe Plante-Stæder, og En af de Sydlig, Hakkarna's, har i Universal-Historien saet en udmærket Frugtbarighed ved at være Herodots Fødested, men de rige og berømte Søstæder Ephesus, Milet og Phoka laar dog i Midten, lidt søden og nordnør for Smyrna, paa de Lydiske Grændser.

I de samme fem Aarhundeder, som den Udførte Døer-Vagt varede, skal Lydien have været behersket af Heraklides, som regnede sig i Slægt med Mel og Ninus, men siden havde Merimanderne regieret, hvis Stamfader Gyges bellig Theonen ved Sinj-Merd paa den sidste Heraklides Kantsule, men tog det kun til sit eget Livs Nedning, hvorfor det Delphiske Orakel erklærede, at det først skulde hævnes paa den femte Merimander*).

Den Sønnen og Sønnes-Sønne af Gyges (Mey's og Sabattes) ved Man inter Mærkværdigt, undtagen at de næsten uafbrudt fortsatte Krigen, som allerede Gyges havde begyndt med Milet, den frugtbare Noder til berømte Plante-Stæder, især ved det Sorte Hav. Uagtet nu Miletierne i denne Krig led to betyante Nederlag, et paa deres egne Enes Markter og et i Lydien, var dog selv den fjerde Merimander, Kyattes, der turde mønte sig med den Mediske Kyaraces, ingen Gifter af at epfolde sig længe ad Gangen i Milet's Nabelog, men drog kun ud een Gang hver Sommer med floende Kaner og klingenbe Skil, for i en Hast at odelægge Sæden i Mo-Gangen. Et saadant Stræfs-Tog endte omfjort Krigen, thi da Lydiernes en Sommer skak en Epfke i Meand, tog Lyden for sig selv og lagde Athen's Tempel i Aske, hvad Kyattes i Forskjningen vel ikke spænderlig ænde*) Herod. I. 7. 12-13.

side, men da han først efter faldt i en søer Eggdom og spurgte de det Delphiske Orakel om Naad, omtværede Præstinden, at han fik intet Orakels-Svar, før Aethens Tempel var opbygget igjen. For at faae Lov til at bygge Templet, traadte nu Alyattes i Underhandlinger med Mithrasene, og Enden blev at han sluttede Venfskab med dem, bygde Aethens to Templer for Gæd og fik faa sin Helberd igjen *).

Saa snart derimod Kresus, den femte Merinnade, besteg Thronen, begyndte han strax Krig med Ephesus, og siden, under allehaande Paaskud, med hele Rækken af de Græske Sø-Stæder, som han ogsaa undertvang og gjorde Raaklybige; men det Forsæt han havde fattet, berste at gaas videre og bemægtige sig Deerne, opnaa han dog, paa Forsikling, Somme sig af Bias fra Priene og Andre af Pitækus fra Mytilene. En, hvilken det nu var, af disse Le, kom nemlig til Sardes, just da Kresus laae midt i sine Ruskninger, og fortalte, paa Spørgsmaal om Nyt fra Grækenland, at Deoerne hvyerde tusinfede Ryttere for at angribe Sardes. Da nu Kresus svarede, at de vilde være hans Lybiske Skibe udenfor vilde være Dberne ligesaa virksomme, og det slog Kresus, saa han heldt inde med sine Ruskninger og sluttede Venfskab med Deoerne **). Derisind undertvang han efterhaanden baade Phoenier, Bithyner, Paphlagoner og alle Folkens vesterfor Halys, indtagen Lykier og Kilikier, imellem de sydlige Bjerge, og derved blev han Naab til Perserne, hvis Erobringere alle stred sig lige til Flodens østlige Bred ***).

Kan det ovenfor Halys hedde dengang Kappadokien, som, Man ved ikke naar, var indtaget af Mederne,

*) Herod. I. 16—22.

***) Herod. I. 26—27.

****) Herod. I. 28. 72.

men allerede af Heligheden maatte Man slutte, at Disse alle i Herveien havde demagtiget sig Mellem-Landet, den høie K r m e n i s k e Bjeld-Stette, der med Syden og Noeden har uovervælgelige Mure i de Lauriske Hjerger, men fraaer ned til Persien og til Natolien, saa den baade fra Osten og Vesten er tilhængselig.

Nu, da K r o s u s var paa Svibsen af sin Lykke, fik han et Besøg af A t h e n e n s vise Lov-Giver Solon, hvem han led indføre i sit Stat-Kammer og viste al sin Hertighed, og spurgte derpaa, under smigrende Lov-Taler, den Vidberetste, hvem der var det lykkeligste Menneske, han kendte? A t h e n i e n s e r e n T e l l u s, sagde Solon, thi han levede i Stadsens bedste Dage, havde adle og frække Sønner, saar Børns-Born af dem alle, og faldt seivende i et Slag for sit Fædreland. Men saa naest efter ham da, sagde K r o s u s, hals flødt, og ventede dog nu at høre se eget Navn, men da Solon dristigheden nævndte to Argivere, da forsigf Laalmsdigebenen ham, saa han sagde reent ud: Giest fra Nakenen i sætter du da min Lykke saa laast, at den ei engang kan maale sig med Bergers-Maands? Solon undskyldte sig vel med, at Heibed, efter Befaringens Vidnesbyrd, varde stædlig Gudernes Misundelse, og at i denne foranderlige Vredens Ting var præs isfkelig, for han ligger i sin Grab; men dermed forsonde han dog ingenlunde K r o s u s, som toertimed affledjede ham kort og koldt, og svædes, det var kun maadelig besifft med hans Wiisdom, der intet Dig haerde for det Naarværende, men taalde immer paa at see til Enden *).

Dog, de fortærende Guder vilde, som det synes, ei længer taale, at Krotus flude drømme sig det lykkeligste Menneske, thi kort efter Solens Afsiise saar han i Drømme, hvordan Ulykken som et Kaste-Spud hængde over hans Sønns Hoved. Kun forgiæves stræbde han ogsaa at undvige Skabnen, ved at

høde Sønnen *Xerxes* fremme og forbare alle Synd, thi da Myserne forlangde ham til Anfører paa Tugten efter en stor Wild-Væls, som edelagde deres Land, vilde Prindsen ikke lade sig forholde, og Misset *Xerxes* til, til hvis Varetægt *Kresus* bettede ham, blev selv af *Darius* hans Dantes Mand paa Tugten *).

I to Aar sørgede *Kresus* over sin Søn, men glæmde derpaa Sorgen over Persernes vorende Mægt, som han fandt det nødvendigt at sætte Stranker, medens han ogsaa havde nogen Hyst til at inbtage *Kappadokien* og derved blive Herts over hele *Halv-Den*. Han gik imidlertid saa forsigtig til Værk, at han først satte alle de berømte Drakler paa Prøve, lige fra det i *Delphi* til det *Ammoniske* i *Libyen* (*Afrika*), for siden af det Drakel, han fandt sandtru, at faa Svær om Krigens Udfald. Da nu det *Delphiske* og det *Thébaiske* Drakel var de eneste, han fandt, stod Prøve, stilled han dem løsbare Forættinger og lod forespørge, om han skulde stifte Forbund med Perserne og bekæmpe dem, hvorefter begge Drakler svarede, at gjorde han det, da sprækte en mægtig *Leont*, og de raadede ham til Forbund med dem der var Prisen blandt Grækerne. Med dette Svar var *Kresus* vel fornøjet, men spurgte de dog, for en Sikkerheds Skyld, endnu det *Delphiske* Drakel om hans Næge skulde blive gammelt, og fik til Svar:

Sidder en Mule paa *Medernes* Throne,

Stigt da paa *Steenvej* med *Kødderne* omme!

Strax, Lyder! skund dig, og standt ei for *Stam* **).
Nu meende da *Kresus*, han var sikker i sin Sag, og lagde sig roet paa *Kundskab* om, hvem der var de Mægtigste i *Grækenland*, for at gjere sig dem til *Brænder*. Han hørte da strax, at for *Dorerne* stod *Spartanerne* og for *Jonerne* *Athenienserne* i *Spidsen*, men han hørte tillige at

*) Herod. I. 34. 38—43.

***) Herod. I. 46. 93. 52—55. 73.

Pi si fi rat nellig havde berøvet Kt h e n n sin Frihed, men at Sparta detimod nys havde seierlig endt en saelig Krig, og derfor anholdt han nu der, som hos de opprørske Græker, om Forbund og Waasfab. Indbømskerne, som fandt sig smigrede ved at agtes for de Opprørske, var ogsaa strax viljige til at indgaae Forbund med Krosus, der desuden for havde vist dem særdeles Opmærksomhed, ved at forære dem Guld til en Billed-Støtte, de havde Bud i Sædes for at kobe, og til Siengjæld sendte de ham nu en Raadbræ-Kjedel paa tredubbede Kander, med Billed-Værk om Kanden, men han fik den aldeis; thi den landede paa Samos, enten den saa, som Spartanerne paastaar, blev røvet af Samierne, eller, som Diøse forfælder, solgt af Dverbringerne, da de havde, hvordan det var gaart Krosus *).

Denne Hærs havde nemlig imidlertid strødt sig selv i Ulykke, og kun forglæves havde den kloge Lyder Sandanes fraraadt ham Nove-Spillet og sagt: Gud see Lov, at Perserne ikke angibe os, thi vi har Meget at tabe men Intet at vinde hos et Folk, der kun gaar med Pils og Skind-Bure, maane nøies med smaa Kest og drifter Vand som vi drifter Vind. Krosus gik over Hals, enen paa en Bro han slog, eller, som Debet gaar i Grækenland, ved et Kunst-Stykke af Thales fra Milet, som afskød Broen, og i en Haande-Vending indtog han det bedste Stykke af Kappadokien, som er det, der ligger oppe ved det Sorte Hav, men her, i Pteria (Pontus), kom det til et stort Slag mellem ham og Kyrus, der varede en heel Dag og kostede meget Blod, uden dog at være afgjørende. Krosus fandt sig imidlertid for svag til at fortsætte Kampen og trak sig tilbage til Sardes, i den Tænk, at da Seieren havde været tvivlsom, led Kyrus ham nok være i Fred om Vinteren, saa han fik Tid til at

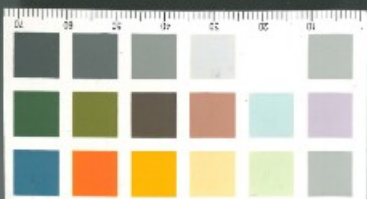
*) Herod. I, 56, 63, 65, 69—70.

trække Forfølgning til sig, havde fra Babylon, fra Egypten og fra Syrien, hvormed han da næste Sommer vilde aabne Kædet-Løget. Han afsatte desaa sine Leie-Tropper, stillede Bud til sine Herbedræ om Forfølgning, med som Maanedes Varsel, og satte sig velig til Sæde, men blev dog snart forføkket over et Hærsyn, der stode i Caneen om Sædes, hvor der paa en Gang mødte af Slanges, som Hærsene samlede sammen og aad. Han sendte sit Bud til Kædet-Bløggerne i Jerusalem, for at saae at vide hvad det skulde betyde, men før Budene kom igjen med den Besked, at Slangerne betød Lands-Kølet og Hærsene en fremmed Krigs-Hær, havde han alt saaret Syn for Sagn; thi saasnart Kyrus hørte at Kresus havde afskaffet sine Tropper, besluttede han at komme dog paa ham, og om muligt, indtage Sardes, for den blev udsat. Vel skudsede han et Dødsbrev, ved Sædet af det berømte Eubiske Kædet, der udbredte sig paa Sletten, for at bølge Hoved-Staden, men han hittede dog snart paa et godt Raad, ved at oprette et eget Slags Kædet paa Kameler og stille dem i Spidsen, thi Hærsene, der ikke kan taale at lugte Kameler, dreiede paa Timen af før dem, saa Løberne maatte springe af Sæden og slide til Fods, hvormed de snart kom til Kædet og trak sig tilbage inden Murene. Da Sardes var stærkt befæstet, havde Kresus vel endnu at kunne forhale Tiden, til han fik Hjælp, hvormed han nu sendte sit Bud til sine Vands-Forsvarere, men den længste Frist blev fjorten Dage; thi da Kyrus havde udløst en Beskæftning til den der først besleg Muren, bevægede en Marbet Hærsader sig op, hvor den var flest og derfor ubevogtet, men hvor han dog havde set en Lyder Slaver ned og hentet sin Hæls, Hærs fulgte efter. Muren blev forladt og Staden taget *).

Kyrus selv blev fanget og Kyrus lod anrette et Baal til ham og fjorten Eubiske Drengs, enten fordi han vilde

*) Herod. I. 71. 75—81. 84.

de offer dem, eller for at see, om Nogen af de Guder, Kæsus var bekendt for saa ivrig at byrte, kunde ridde ham fra Jiden. Da gientog Kæsus tre Gange Iphelig Solens Norn, og fløndt han nødig vilde sige, hvad han meende der med, som det dog ud, da Man satte haardt ind paa ham, og da Kyrus fik det at høre, bevoogde Tanken om Iphens Luner ham vel til Melkenhed, men Haaret var allerede tændt og lod sig ikke slukke, før en pludselig Stol-Negn kom til Hjelpe, og det var, efter Lydernes Sige, Frukten af en Bon, Kæsus i sin Vled gjorde til Apol. Kæsus blev nu løst af sine Lænker, og da Kyrus, seruden ved Behandling, tilbød ham en særdeles Naades-Beviisning, som han selv maatte bestemme, forlangte han blot Lov til at Rikke Græker-Guden (Apol) sine Lænker, med det Spørgsmaal: om det var Gude-Lov i Grækenland at betale Gode med Dødt? Den Tilbøelse gav Kyrus ham med stor Jomøisels, og Lænkerne saavel som Bekæidelsen blev ogsaa rigtig bragt til Dels paa, men Noren (Perthia) vidste godt at forsvare Guden, dels med den ubøielige Stakne, som Ingen kunde forandre, og dels med den Bemærkning, at det var Kæsus der havde bebrøgt sig selv, haade ved at tænke, den fiere Throner der skulde svæve, umuelig kunde være hans egen, og ved at tage Dødt om Muelen paa Norenes Throner saa grovt, at det ei skulde ham ind, at Kyrus, som Frukten af et ulige Vgterkab mellem den Medisise Prindsesse og en Persisk Andrefaant, kunde ogsaa kaldes en Mule *).

De Asiatiske Græker tilbød nu strax at ubestikke sig paa samme Vilkaar, som de havde faaet under Kæsus, men Kyrus, som, i Begyndelsen af Krigen, forglevede havde søgt at lokke dem til Brasild, vilde nu Jintet hers om Vertingeller, og svarede dem med Jabelen om en Jivite-Spille,

*) Herod. I. 88—88, 91.

som først prøvede med sin skønne Kunst at lokke Høfens til sig, men da det ikke vilde lykkes, gik til Garnet, og sagde saa til dem, da de laae og sprullede: ja, nu er det bag efter, hvorefter sprang I ikke da jeg slædede! Da Grækerne imidlertid dog ikke vilde overgive sig paa Naade og Unaade, stræbde de at sætte sig i Forsvars-Stand, saa nær som Milesierne, med hvem Kyrus traadte i Forbund, og kiendte Spartanerne, som attraadede om Hjælp, ingen Dødsfælde vilde gjøre, fik de dog en fornem Mand, ved Navn Lakines, som Gesandt til Sares og gav Kyrus at forstaae, at hvis han eviede Fjendtligheder mod Noget af de Græske Stæder, fik han med dem at bestille. Men hvem er da egentlig de Spartaner, der staae saa stort paa, sagde Kyrus til nogle Græker, som stod hos, og da han herde, hvor høit deres Nige var, bad han dem hilse hjemmeh, at leve de han længe nok dertil, Gulde han nok lære dem at glemme Anders Woffe over deres egen. Han ansaae imidlertid Krigen med de Græske Stæder for en Smaating, det ikke var Umagen værdt at opdele sig efter, især da baade Babylon og Egypten, Baktrien og Skythien, hvor han endelig maatte selv være med, stod endnu tilbage. Han tog sig derfor paa Hjem-Veien til Egipten, men kom dog ikke langt, før han herde, at Lybierne i Forening med Grækerne havde gjort Opstand og belejrede Sardes, saa han saad det nødvendigt, at stikke Mederem Majares med en Hær imod dem. Alerede Nøglet derom var imidlertid Nøl til at afskutte Lybierne, og den eneste Mæktighed ved deres Hærsmand Patys, er, at han, efterat have søgtet fra Sted til Sted, omsider blev flammelig selgt til Kyrus, af Chiorerne, for nogle Ager paa Kist-Landet. Grækerne forstærkede sig der besvæget mandelig, men maatte dog ogsaa snart bukke under for Mederem Hargus, eller samme Landet, som Tilfældet var med Teirne, der gik til Thrakien og anlagde Hæder, og med

de før saa magtige og berømte Phøæer. De Sidste be-
 nottede den ene Dags Friid, Hæpagus under Beleiringen
 under dem, til at indskibe sig med Alt hvad de havde, og da
 Chioetens, af Pædrid, ikke vilde følge dem nogle Helms
 at boee, satte de Raafen til Korfika (Kormos), hvor de
 havde en Plante-Stad, men tab dog først ind til Phøæen og
 nedslæbte den Perfiske Besætning. Siden, efter et stort Sø-
 slag med Karthaginenser og Torobener (Carthager), hvori de af
 tresindstyve Skibe mistede Førti, maatte de søge nye Be-
 søge og fandt først Hvide i Cteæ (Castellamare della Stabia)
 i Penetrenes Land (Vincipato Citra)*).

Den nærmeste Bemærkning herved er, at de nyere Hi-
 storikere sandsynlig lode de hvide Phøæer søge Haven
 i Marsille, hvad ogsaa falder meget naturligt, da Mars-
 alle, efter Strabos, Jusins og Heres Vidnesbyrd, var
 en gammel Phøæisk Koloni, der først satte Skit paa
 Galletens, men der er nok stor Tungen af de Gamle, der
 ferer de Phøæer, Perferne forbrer, længere end Herodot,
 saa de nyere Lærde har selv gjort Ræsten af Nælsen for dem
 paa Land-Kaarten**).

Hvori de Woler og Dorer tog Del i denne Jo-
 nens Ulykke, er et Spørgsmaal, men da vi under Her-
 res Stede paa en Dronning Artemisa i Halkar-
 uas, som regierer over de fleste Dorer, maas vi nok slutte,
 at disse, deres gamle Konge-Stamme troe, har bikket for
 Derrmaaten og bevarer Herden.

Betragte vi endelig hele Fortællingen om denne ved sine
 Folger saa vigtige Begivenhed, da mindes vi vel, ikke blot ved
 de blodadende Hæste, om, at den er et Sagn, opstrevet hund-
 rede Aar efter Indtagelsen af Cardeæ, men har dog al
 Grund til at takke den Asiatiske Geæter for det Høle, paa

*) Herod. I. 76. 141. 43. 52-55. 60. 64-68.

***) Jusin XI. 111. J. Strabo IV. 179.

Men effe: Dffringen nær, der neppe har fundet Sted uden i et Græft Veentur, som Perser-Hæder satte i Dmleb, ligesom da ogsaa Herodot selv, i Anledning af Kambysefids, bemærker hvor ugubelig det var i Persernes Dine at besmitte saa hei en Helligdom som Jiden med Dødnings-Væen, og ved en anden Heilighed vidner han ubetrokkelig at Perserne aldrig brugte Jid ved deres Dffringer *).

Efter Wabstons Indtagelse, som fulgte lige oven paa den Lybiske Krig, fortæller Herodot endnu om Kyrus, at han førte Krig mod den Makedoniske Dronning Kompeis og efter det Kæmpede Hav, hvor han, efter ni og tyve Aars Regjering, fandt sin Død paa Bælmadsen og fik, med sit afslagne Hoved i et Blod-Kar, som Dronningen havde, sin Blod-Tørst lødret; men han tilføjer meget forsigtig, at dette er den af de mange Beværingar om Hærens Endelig, der findes ham rimelig **). Hvor urimelige nu de andre Beværingar, han berder, har klinget i hans Dre, kan vi vistnok ikke afgjøre; men berde han blandt Andre den, vi finde hos Ksenophon, maa Urimeligheden blot have stukt det, at den gamle Græker fandt, saa lid en Død var for god til en Persisk Despot.

Ksenophon beretter nemlig, at et Aar efter Babels Indtagelse gjorde Kyrus det store Tog, hvorpaa Man siger han indtog Egypten og alle Mellemøstene, men at derpaa slog han sig til Ro, opholdt sig om Vinteren i Babilon, om Foraaret i Susa og to Maaneder om Sommeren i Ugbatana, men besøgte dog ogsaa jævnlig sin Persiske Hede-Staun, og da han kom der, svænde og sidste Gang i sin Regjerings-Tid, gammel og bedaget, da bevænde han en Nat, at der stod en meer end menneskelig Skikkelse for ham og sagde: søv dig nu til at glæde Gudens! Dagen efter

*) Herod. I. 132, III. 16.

***) Herod. I. 204—11.

besørgede han derfor en høitidelig Doffing paa Høi- og Løppens og takkede Gudene lobelig, saavel for alle Livens Gaver, som ogsaa fordi han havde undgaaet at kommede sig af sin Magt og Valde. Derpaa, da han fandt sig soog, gik han til Sengs bestilte sig Høns, formanede sine Sæmner til Gudsfrøgt, Mildhed og indbyrdes Kærlighed, og konstaterede dermed født i Udødelighedens glade Haab, som han paa sig selv levende udtalte *)!

Da dette nu er saant, kan Ingen af os sige, men at det er saant, kan vi alle see, og at Kyrus er tabt paa Sotte- Seng i Persien, siden han, efter mange Vidnesbyrd, laar begravet i Parsargade, maaske alle finde rimeligt, og at han, der gjaldt for Verdens Idødelig, maaske tiendelig være konte med det nærmest, slutte vi med Høie, saa der er ingen Grund til at miste Beveetningen.

Med denne Gæstfriheds- og Tjening af Kyrus, i Livet og i Døden, maaske vi i det Høie lade os ude, fordi vi intet Bedre har, men ret Kærlig, der altså er undgaaet Gæstfrihedens Dyrkelighed, og hvorom de formodentlig paa den Tid si engang høide tale, maaske vi dog nødvendigvis ihukomme, da det angaar de Dion's Børn, som Universal-Historiens Land vel nu synes at have glemt, men hævde dog igjen med Christus høit over Gæstfrihedens Børn og over Olympens Guder.

I sit forrige Høisings-Nat, siger nemlig Gæstfrihedens hel- lige Skrift, lod Perser-Kongen ved sig aabne Brev gjøre alle vitteligt, at Himlens Gud, som gav ham alle Jordens Riger, havde paalagt ham at bygge sig et Tempel i Jerusalem i Jødeland, hvorfor han herved opfordrede alle de Dørløvere af samme Guds Tilbedere til at reise til Jerusalem og bygge Templet igjen for Herrens Gud. Kongen opmuntrede ogsaa i Brevet de Dørløvers Naboer og Ryndinger til at være

*) Menophons Anaxarxi, VIII. 6-7.

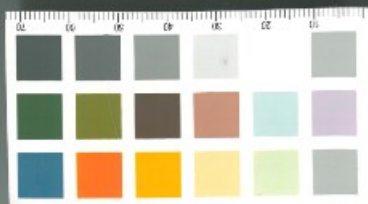
dem, der vilde vende tilbage, behjælpelige, med Bidrag til Befæstningen paa Mifsa og paa Bygningen, og alle Kærrer af Sølv og Guld, som Nebuladuzar havde ranet fra Templet i Jerusaleim, dem lod Kongen nu ved sin Stats-Mester Mikhadat's udtag af Stats-Kammeret i Babylon og udlevere til Jøde-Konfanden Sossabar efter Wagt. Da trille sig alle de ypperste Quis-Fædre af Juda og Benjamin, med Præster og Leviter, Saamange som Guds Mand kaldt, og de tiltraadte Hjem-Reisere, under Anførel af Borobabel, Sathis's Son, og Ypperste-Præsten Josua, Tyrdels's Son, og de var i Aft 42360 foruden deres Tjende. Saaledes kom da Israel tilbage til sit Land, og paa Konfanden's Høitid forsamledes de Alle i Jerusaleim og bygde Herren et Alter, offrede og holdt Hellig efter Mose-Loven. Siden hantlede de med dem i Tyrus og Sidon, og gav dem deris Penge, deris Alie og Jøde-Vædre for Cedre-Træ fra Libanon, som de skulde sælde og føre ned til Taffa, og i det andet Aar efter Hjem-Komsten, i den anden Maaned, lagde Borobabel og Josua Grund-Steen til Jehovah's Tempel, i hele Folkets Mæghedsse, og fiende Møgle af Præsterne og andre Didinget, som havde seet det ferrige Tempel, kraft i Graad og hulkede, saa tabde den Led sig dog i det høie Herde-Raab som Raugden ifiende, og i Wafunernes Klang som hørdes langt borte*).

Joseph seer hertil intet Mærkeligt at sæge, undtagen at Tyrus selde sig bevæget til dette usædvanlige Skridt, ved det Daniel viiste ham Spadommen bedagaaende hos Esaias, og da han ingen Himmlet anfører, er det maaskee kun en Giatning af ham selv, der er rimelig nok til at falde Ensvær ind, som troer, at Spadommen var til og at Daniel oplevede Kyri Thron-Besigtelse**).

Vi have da heller Intet at tilføie, uden at den kren-

*) Esai 1-3.

**) Josephs Didskrift, XI. 1.

tegifte Noagtighebed, hvormed de Lærde have stræbt at bestemme hin mærkelige Thron-Bestigelse, Indtagelsen af Sardes, Kri Døds-Mær og bestige, vilde været temmelig overflødig, om den end kunde tjent til Andet end at Silde Tid og Plid paa Umueligheder; thi det er os nok at vide, Korus sad paa Thronen midt i de Sjette Aarhundrede f. Ch. Var imidlertid Herodots og Diodots Regninger nøiagtige paa et Haar, da blev Korus Konge med den 55de Olympiades Begyndelse, uden at dog 560 f. Ch. blev mere end et Mindedel-Tal, da Ingen kan sige bestemt fra hvilket Aar mellem 780 og 770 Man skal begynde Olympiade-Regningen.

K a m b y f e s.

Endo den mindste Tyrann er vist nok en stor Plage for dem, her har det Uheld at være ham for nær, men i Universal-Historien er selv flere Tyranner kun Smaa-Ting, Man ei kan opholde sig ved, med mindre de var noget Udret tillige; thi naar Historie-Skriveren stræber ligesom at sande Begivenhedernes Lob, for tilgavens at tægte de døde Tyranner, til et godt Exempel for de Levende, da er det kun Stoggen af de gamle Ægyptiske Kongers Uj. Begjængelse, han maner op, og gjør derved altemaast Historien vedeslygkelig baade for Teore og Smaa. Havde Kambyfes derfor ikke indtaget Xerxes, kunde al den Grusomhed, Man tillægger ham, ei kreff ham fra den historiske Gyden at overantvordes til Glemset, og det synes, som de gamle Ægypter selv har fort, Kambyfes tilhørte dog i Grundten dem mest; thi, hvad Man først kunde formodet; de sporede, efter Herodots Forsikking, end ei at lyde groot, for at faae denne deres Plage. Kund til at giælde for en Uemand af deres Pharaoner*!)

Da det nu ene er af en Stogs Ujælle for Ægypterne, vi et Dickit dwale ved Kambyfes, maane vi korelig sammen-*) Herod. III. 2.

